MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
OKTABR / 10-SON V-QISM



Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE



ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI

TOSHKENT

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, oktabr.

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

KORXONA RAHBARIYATI TOMONIDAN ICHKI NAZORAT TIZIMINING CHETLAB O‘TILISHI BILAN BOG‘LIQ AUDITORLIK RISKLARINI BAHOLASH 9
Botirova Rahimaxon, Sirojiddinov Ikromiddin
PA-6 ASOSLI NANOKOMPOZIT OLISH TEXNOLOGIYASI VA TAHLIL USULLARI 16
Qurbonov Mahmudjon Xusanboy o‘g‘li
QASHQADARYO VILOYATIDA TASHQI VA ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY TENDENSIYALARI 21
Xadjibekova Aziza Akbarovna
ALSI QOPLAMALI HS1300T/950Y MS MARTENSITLI PO‘LATNI FIBER LAZER BILAN KESISHDA YORDAMCHI GAZ TURI VA QOPLAMANING SHLAK HOSIL BO‘LISHIGA TA’SIRI 31
Alijonov Qobiljon, Tursunov Shovkat
OCHIQ BANK EKOTIZIMIDA RISKLARNI MIQDORIY BAHOLASH VA MONITORING QILISH MODELLARI: “ORIENT FINANS” XATB MISOLIDA 39
Abduvahobov Shohruh Xolmo‘min o‘g‘li
SILINDRIK ADSORBSION FILTRLARDA O‘ZGARUVCHAN TEZLIKLI RADIAL OQIM SHAROITIDA BIR KOMPONENTLI MODDANING KO‘CHISHI VA ADSORBSIYASINI GRANULA ICHIDAGI DIFFUZIYANI HISOBGA OLGAN HOLDA HISOBLASH TAJRIBALARI 46
Ermonova Mohinur Umidjon qizi
O‘ZBEKISTONDA SANOAT MAHSULOTLARINI MAHALLIYLASHTIRISH JARAYONLARINI CHUQURLASHTIRISH VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGI 56
Sobitova Ra’no Solidjonovna
KOMMUNAL XO‘JALIKNI RAQAMLASHTIRISH VA “AQLLI SHAHAR” TEXNOLOGIYALARINING HUDUDIY IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH 60
Odamboyev Oybek Ravshanbek o‘g‘li
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БАНКОВ И МАЛОГО БИЗНЕСА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ КРЕДИТНЫХ ПРОЦЕССОВ 66
Хаитов Хаёт
YIGIRUV JARAYONIDA HOSIL BO‘LADIGAN TOLA CHIQINDILARIDAN QAYTA FOYDALANISHNING IP SIFATIGA TA’SIRI 71
Shodmonkulov Alisher, Jalilov Dilshod
GIDROTEXNIKA INSHOOTLARINING EKSPLUATATSION ISHONCHLILIGINI OSHIRISHDA INYEKSIYA CHORA-TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI 77
Qahhorov O‘ktam, Kurbanova Khurshida, Kurbonov Ulug‘bek
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI XAVFSIZLIGINI STANDARTLASHTIRISH VA NAZORAT QILISHDA XITOY TAJRIBASI HAMDA UNI O‘ZBEKISTON AMALIYOTIGA MOSLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 86
Muminov Najmiddin, Bakiyev Elyorbek
O‘ZBEKISTON HUDUDLARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING HOZIRGI HOLATI VA TENDENSIYALARI 93
Jurayev Ismatulla Izzatullayevich
DESIGNING A REPRODUCIBLE FRAMEWORK FOR RESPONSIBLE AI-ENABLED HUMAN RESOURCE ANALYTICS IN HIGHER EDUCATION: A METHODOLOGICAL STUDY IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN 102
Narmuradova Sitora Aktamovna
YASHASH VA OVQATLANISH XIZMATLARINI KO‘RSATUVCHI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI 108
Ganiyev Firdavs Abduraufovich

ANALYSIS OF THE POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF ENTERPRISES 113
Shakirova Farogat Boltayevna
KORXONALARDA LOGISTIK KONSENTRATSIYA VA TAQSIMOT TIZIMLARINI INTEGRATSIYALASH STRATEGIYALARI 119
Bazorboyeva Farangiz, Xudiyarova Shahzoda, Narzullayev Shodiyor
TEMIR YO‘L KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TASHKIL QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 125
Misirov Xurshid Mamasobirovich
TA’MINOT ZANJIRLARINI BOSHQARISHDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI 132
Rahmataliyev Salohiddin, Obidjonov Azizbek, Erkinxojiyev I.I
IQTISODIYOTDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING ROLI VA AHAMIYATI 138
Karimov Abdusamat Ismonovich
TO‘QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH STRATEGIYASINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 144
Nasibboyev Fazliddin Sirojiddinovich
YASHIL INNOVATSIYALARNING IQTISODIYOTGA TA’SIRI 150
Razakova Barno Sayfiyevna
TEMIR YO‘L TRANSPORTIDA HR AMALIYOTLARINING SAMARADORLIKKA TA’SIRINI BAHOLASH: XORIJIY TADQIQOTLAR SHARHI VA USLUBIY YONDASHUVLAR 156
Xursanova Gulshan Ravshan qizi
FARG‘ONA VODIYSI TUMANLARINI INTEGRAL BAHOLASH VA TIPOLOGIYALASH ASOSIDA INVESTITSION RIVOJLANISH YO‘NALISHLARINI ASOSLASH 162
G‘ulomov Ulug‘bek G‘afurovich
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 169
Kulboyeva Nargiz Majitovna
QASHQADARYO VILOYATI TURIZM SALOHIYATIDAN FOYDALANISHNING HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 176
Uzoqov Jamshid, Boboqulov Oybek
O‘ZBEKISTONDA ISLOMIY BANK FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISH TIZIMI: SHARIAT BOSHQARUVI MODELINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI 182
Sulaymanov Arslonbek Faxriddin o‘g‘li
SAMARQAND VILOYATI XIZMAT KO‘RSATISH KORXONALARIDA ASOSIY VOSITALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH 189
Shadiyeva Gulnora, Yuldasheva Sevinch
IJTIMOIY MEDIA FAOLLIGINING OLIY TA’LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI MANFAATDOR TOMONLAR TOMONIDAN IDROK ETISHDAGI ROLI 194
Urinov Bobur, Nazarov G‘ulom
YASHIL KREDITLASH AMALIYOTINING XALQARO TAJRIBASI VA UNDAN O‘ZBEKISTONDA FOYDALANISH 202
Usmonova Gulasal Akmal qizi
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН 207
Махамбетова Урингуль Реймбаевна
TRANSPORT VOSITALARINI KORROZIYADAN HIMOYA QILUVCHI QOPLAMANING ADGEZION MUSTAHKAMLIGINI TADQIQ QILISH 213
Ibragimov Botir Dastamovich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

SPORT TASHKILOTLARIDA RAQAMLI MARKETING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 220
Yusupov Maxamadamin, Zakirova Umida
IQTISODIY SAMARADORLIK KO‘RSATKICHLARINI BAHOLASH TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH OMILI SIFATIDA 225
Dadayev Quvonish Mashrabovich
MAISHIY XIZMATLAR SIFATINING MIJOZLAR SODIQLIGI VA KORXONALAR DAROMADIGA TA’SIRI 235
Shadiyeva Gulnora, Sharipova Yulduz
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA RISK-YO‘NALTIRILGAN ICHKI AUDIT VA MOLIYAVIY NAZORAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH 240
Halilov Boburjon Sobirjon o‘g‘li
SAMARQAND VILOYATIDA BILIMGA ASOSLANGAN XIZMATLAR (ALOQA-AXBOROT VA MOLIYAVIY XIZMATLAR) RIVOJLANISHINING HUDUDIY IQTISODIY O‘SISHDAGI O‘RNI 250
Abdullayev Jamshid Obidovich
SUT YO‘NALISHIDAGI CHORVACHILIKDA OZUQA XARAJATLARINI ENERGIYA EHTIYOJI (MJ) BO‘YICHA TAQSIMLASH VA MAHSULOT TANNARXINI KO‘P DRAYVERLI KALKULYATSIYA QILISH MODELI 258
Mardonov Mamed Shavkatovich
QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARINING MOLIYAVIY RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI TAHLILI 265
Boboyeva Shoira Shoniyozovna
SAMARQAND VILOYATI OZIQ-OVQAT SANOATIDA MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASINING KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA’SIRI 271
Shadiyeva Gulnora, Jumayev Shoxrux
MARKAZIY BANK MUSTAQILLIGI VA INFLATSIYANI MAQSADLI BOSHQARISH REJIMINING INSTITUTSIONAL ASOSLARI: XALQARO TAJRIBA VA O‘ZBEKISTON AMALIYOTI 279
Safarov Sardor O‘tkirjon o‘g‘li
DOES REGIONAL ECONOMIC INTEGRATION PROMOTE ECONOMIC GROWTH? EVIDENCE FROM THE EURASIAN ECONOMIC UNION (EAEU) – USING PANEL DATA ANALYSIS, 2000–2025 283
Muhammad Eid Balbaa
QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHI: MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA’SIRINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA IQTISODIY O‘SISH BILAN BOG‘LIQLIGI 289
Zuvaydullayev Nematullo Oybek o‘g‘li

QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHI: MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA’SIRINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA IQTISODIY O‘SISH BILAN BOG‘LIQLIGI

Zuvaydullayev Nematullo Oybek o‘g‘li
ISFT instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada qimmatli qog‘ozlar bozorining institutsional rivojlanishi moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sishga qanday ta’sir ko‘rsatishi nazariy hamda institutsional-iqtisodiy yondashuvlar asosida tadqiq etiladi. Bozor infratuzilmasi, korporativ boshqaruv, investorlar tarkibi, axborot shaffofligi va tartibga solish sifati o‘rtasidagi uzviy bog‘liqliklar tahlil qilinadi. Kapitalni safarbar etish va risklarni taqsimlash jarayonlari bilan bir qatorda, likvidlik tanqisligi, aktivlar bahosidagi nomutanosibliklar hamda tizimli xatarlarning kuchayishi ehtimoli asoslanadi. Muallif tomonidan ishlab chiqilgan konseptual matritsa orqali institutsional omillarning moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sishga ta’sir ko‘rsatish kanallari tizimlashtiriladi.

Kalit so‘zlar. qimmatli qog‘ozlar bozori, institutsional rivojlanish, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy o‘sish, likvidlik, korporativ boshqaruv, investorlar bazasi, tizimli risk.

Abstract. This article examines how the institutional development of securities markets affects financial stability and economic growth through the perspectives of institutional economics and financial intermediation. It analyses the inter-relationships between market infrastructure, corporate governance, investor composition, information transparency, and regulatory quality. While more developed markets may facilitate the mobilisation of savings and diversification of risks, they may also amplify liquidity shocks, asset valuation imbalances, and systemic vulnerabilities. A conceptual matrix is developed to systematise the transmission channels and conditional effects of institutional reforms on financial resilience and long-term economic growth.

Keywords. securities market, institutional development, financial stability, economic growth, market liquidity, corporate governance, investor base, systemic risk.

Аннотация. В статье исследуется влияние институционального развития рынка ценных бумаг на финансовую стабильность и экономический рост с позиций институциональной экономики и финансового посредничества. Анализируются взаимосвязи между рыночной инфраструктурой, корпоративным управлением, структурой инвесторов, информационной прозрачностью и качеством регулирования. Показано, что мобилизация капитала и распределение рисков могут сопровождаться усилением системных уязвимостей. Предложена концептуальная матрица каналов воздействия институциональных факторов на устойчивость финансовой системы и долгосрочный экономический рост.

Ключевые слова. рынок ценных бумаг, институциональное развитие, финансовая стабильность, экономический рост, ликвидность, корпоративное управление, инвесторская база, системный риск.

KIRISH

Qimmatli qog‘ozlar bozori zamonaviy iqtisodiyotda jamg‘armalarni investitsiyalarga aylantirish, kapitalni tarmoqlar va emitentlar o‘rtasida qayta taqsimlash, korporativ faoliyatni bozor intizomi orqali baholash hamda moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilishga xizmat qiladigan murakkab institutsional tizimdir. Uning rivojlanganlik darajasini faqat emissiyalar soni, birja aylanmasi yoki bozor kapitallashuvi bilan o‘lchash yetarli emas, chunki bozor ko‘lamining kengayishi institutsional sifatning yaxshilanishini avtomatik ravishda anglatmaydi. Mulk huquqlarining himoyalanishi, emitentlar tomonidan axborotning oshkor etilishi, hisob-kitob va depozitariy tizimlarining ishonchliligi, investorlar manfaatlarini himoya qilish, professional vositachilar mas’uliyati va nazorat organlarining izchil faoliyati bozorning iqtisodiy mazmunini belgilovchi asosiy shartlar hisoblanadi. North (1990) institutlarni iqtisodiy munosabatlardagi noaniqlikni kamaytiruvchi qoidalar sifatida

izohlagan bo‘lsa, Levine (1997) moliyaviy tizimning jamg‘armalarni safarbar etish, axborotni ishlab chiqish va risklarni boshqarish funksiyalarini iqtisodiy o‘sish bilan bog‘laydi. Mazkur nazariy yondashuvlar qimmatli qog‘ozlar bozorining institutsional rivojlanishini iqtisodiy o‘sish va moliyaviy barqarorlik kabi o‘zaro bog‘liq, biroq aynan bir xil bo‘lmagan natijalar orqali baholash zarurligini ko‘rsatadi.

Moliyaviy barqarorlik deganda moliya tizimining resurslarni taqsimlash va to‘lov-hisob-kitob funksiyalarini salbiy shoklar sharoitida ham uzluksiz bajarish qobiliyati tushuniladi. Qimmatli qog‘ozlar bozori ushbu qobiliyatni bank kreditlariga muqobil uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarini yaratish, risklarni keng investorlar doirasiga taqsimlash va aktivlar narxini aniqlash mexanizmini takomillashtirish orqali mustahkamlashi mumkin. Biroq ayni bozor haddan tashqari qisqa muddatli spekulyativ operatsiyalar, investorlarning bir xil strategiyaga ergashishi, qarz yelkasidan foydalanish va likvidlikning keskin qisqarishi orqali moliyaviy beqarorlikni ham kuchaytirishi ehtimoli mavjud. Shu bois bozor chuqurlashuvi doimo moliyaviy barqarorlikni ta’minlaydi, degan chiziqli taxmin nazariy jihatdan yetarlicha asoslanmagan. Mazkur maqolaning maqsadi qimmatli qog‘ozlar bozori institutsional rivojlanishining moliyaviy barqarorlikka ta’sir etishidagi o‘ziga xos mexanizmlarni ochib berish, ularning iqtisodiy o‘sish bilan bog‘liqligini asoslash va institutsional siyosat uchun baholash mezonlarini taklif etishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qimmatli qog‘ozlar bozorining institutsional rivojlanishi, uning moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sishga ta’siri iqtisodiy adabiyotlarda institutsional iqtisodiyot, moliyaviy vositachilik va kapital bozorlarining samaradorligi nuqtayi nazaridan keng tadqiq etilgan. Jumladan, D. North (1990) institutlarni iqtisodiy munosabatlardagi noaniqlikni kamaytiruvchi hamda bozor ishtirokchilarining xatti-harakatlarini tartibga soluvchi rasmiy va norasmiy qoidalar tizimi sifatida izohlaydi. Uning nazariy yondashuvi qimmatli qog‘ozlar bozorining rivojlanishida mulk huquqlarining himoyalanishi, shartnomaviy majburiyatlarning bajarilishi va tartibga solish mexanizmlarining izchilligi muhim ahamiyatga ega ekanligini tushuntirishga xizmat qiladi. R. La Porta, F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer va R. Vishny (1998) huquqiy tizim, investorlar huquqlarining himoyalanishi va moliyaviy rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tadqiq etib, samarali huquqiy institutlar kapital bozorining rivojlanishi uchun muhim shartlardan biri ekanligini ko‘rsatgan. J. Stiglitz va A. Weiss (1981) esa nomukammal axborot sharoitida moliyaviy resurslarni taqsimlash jarayonida yuzaga keladigan cheklovlarni nazariy jihatdan asoslab, axborot asimmetriyasining moliyaviy vositachilik samaradorligiga ta’sirini ochib bergan. Mazkur tadqiqotlar qimmatli qog‘ozlar bozorining institutsional rivojlanishini faqat miqdoriy ko‘rsatkichlar orqali emas, balki huquqiy himoya, axborot shaffofligi, investorlar ishonchi va bozor munosabatlarining institutsional sifati orqali baholash zarurligini asoslaydi.

Moliyaviy rivojlanish va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishda J. Schumpeter (1934) moliyaviy tizimning innovatsion faoliyatni rag‘batlantirish va tadbirkorlik tashabbuslarini moliyalashtirishdagi roliga alohida e’tibor qaratgan. R. King va R. Levine (1993) moliyaviy rivojlanish bilan iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi ijobiy bog‘liqlikni empirik jihatdan tadqiq etgan bo‘lsa, R. Levine (1997; 2005) moliyaviy tizimning jamg‘armalarni safarbar etish, kapitalni samarali taqsimlash, investitsiya loyihalarini monitoring qilish va risklarni boshqarish funksiyalarini umumlashtirgan. T. Beck, R. Levine va N. Loayza (2000) moliyaviy vositachilikning iqtisodiy o‘sish manbalari, xususan, unumdorlik va kapital jamg‘arilishi bilan bog‘liqligini tahlil qilgan. T. Beck va R. Levine (2004) fond bozorlari hamda bank tizimining iqtisodiy o‘sishdagi rolini panel ma’lumotlar asosida o‘rganib, ularning moliyaviy tizimdagi o‘zaro to‘ldiruvchi ahamiyatini ko‘rsatgan. A. Demirgüç-Kunt va R. Levine (2001) moliyaviy tuzilma, banklar va kapital bozorlari rivojlanishining iqtisodiy taraqqiyot bilan bog‘liqligini qiyosiy tahlil qilgan. R. Rajan va L. Zingales (1998) tashqi moliyalashtirishga yuqori darajada bog‘liq tarmoqlarda moliyaviy rivojlanishning o‘sishga ta’sirini o‘rgangan bo‘lsa, C. Yartey (2008) rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda fond bozori taraqqiyotini belgilovchi omillarni tadqiq etgan. Ushbu ilmiy yondashuvlar qimmatli qog‘ozlar bozorining iqtisodiy o‘sishga ta’siri kapital hajmining ortishi bilangina cheklanmasdan, moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi, investitsiyalarni rag‘batlantirish va korporativ boshqaruv sifatining yaxshilanishi orqali ham namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda institutsional tahlil, tizimli yondashuv, qiyosiy-nazariy umumlashtirish, sabab-oqibat bog‘lanishlarini ajratish va konseptual modellashtirish usullaridan foydalanildi. Ilmiy asos sifatida North

(1990), La Porta va hammualliflar (1998), Levine (1997; 2005), Beck, Levine va Loayza (2000), Demirgüç-Kunt va Levine (2001), Rajan va Zingales (1998), Beck va Levine (2004), Schumpeter (1934) hamda xalqaro institutlarning moliyaviy barqarorlikka oid yondashuvlari tanlandi. Birlamchi statistik kuzatuvlar, ekonometrik regressiya tahlili yoki so‘rovnoma o‘tkazilmagan. Shuning uchun maqoladagi jadval empirik baholash natijasi emas, balki adabiyotlar sintezi asosida ishlab chiqilgan konseptual mualliflik tasnifidir. Tahlilning mantiqiy zanjiri “institutsional sifat → bozor funksiyalari → moliyaviy barqarorlik kanallari → real investitsiyalar va iqtisodiy o‘sish” ko‘rinishida tuzildi. Ushbu yondashuvda institutsional sifat mustaqil tushuntiruvchi omil, kapital taqsimoti samaradorligi, likvidlik va risklar transmissiyasi oraliq mexanizmlar, moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sish esa o‘zaro ta’sirlashuvchi yakuniy natijalar sifatida ko‘rib chiqiladi.

Tahliliy jihatdan bozor rivojlanishining miqdoriy va sifat ko‘rsatkichlari farqlanadi. Miqdoriy mezonlarga bozor kapitallashuvining yalpi ichki mahsulotga nisbati, birja savdolari hajmi, muomaladagi obligatsiyalar qoldig‘i va listingdagi emitentlar soni; sifat mezonlariga esa erkin muomaladagi aksiyalar ulushi, savdo aylanmasi tezligi, bid–ask spredi, investorlar konsentratsiyasi, axborotni oshkor etish sifati, hisob-kitoblarning yakuniyligi va huquqni qo‘llash samaradorligi kiradi. Bunday farqlash bozor kapitallashuvi oshgan, ammo ikkilamchi bozor likvidligi sust bo‘lgan vaziyatlarni aniqlash imkonini beradi. Konseptual xulosalar shartli xususiyatga ega: institutlarning ijobiy ta’siri makroiqtisodiy siyosat, inflyatsiya, valyuta tavakkalchiligi, davlat qarzi, bank tizimining moliyaviy holati va investorlarning xulq-atvori bilan belgilanadigan tashqi sharoitlarga bog‘liq. Shu sababli alohida mamlakat bo‘yicha qat’iy sababiy xulosalar chiqarish uchun kelgusida panel ma’lumotlar, instrumental o‘zgaruvchilar yoki vaqt qatorlari modellaridan foydalanish talab etiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijasida institutsional rivojlanishning moliyaviy barqarorlikka ta’siri bir nechta o‘zaro bog‘liq, ammo turli tezlikda amal qiladigan kanallar orqali namoyon bo‘lishi aniqlandi. Birinchi kanal — kapitalni safarbar etish va moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish. Aksiyalar va obligatsiyalar bozori korxonalarga bank kreditlariga muqobil moliyaviy resurslarni jalb etish imkonini beradi, bu esa bank balanslarida jamlangan kredit riskini qisman kamaytirishi mumkin. Ikkinchi kanal — narxlarni aniqlash va axborot intizomi. Oshkoralik va raqobat aktivlarning risk darajasiga mos ravishda baholanishiga yordam beradi, biroq ma’lumotlarning sifati yetarli bo‘lmagan yoki savdo faolligi past bo‘lgan sharoitda narx signallarining aniqligi pasayishi mumkin. Uchinchi kanal — likvidlik va risklarni taqsimlash. Faol ikkilamchi bozor investorlarning qimmatli qog‘ozlarni sotish imkoniyatlarini kengaytiradi, biroq moliyaviy stress davrida likvidlik bir vaqtning o‘zida keskin qisqarishi mumkin. To‘rtinchi kanal — korporativ boshqaruv. Aksiyadorlar huquqlarining himoyalanishi va tashqi monitoring korxonalarning investitsiya intizomini kuchaytiradi. Beshinchi kanal — tizimli risklar transmissiyasi. Markaziy kontragentlar, hisob-kitob infratuzilmasi va bozor ishtirokchilari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik moliyaviy zarbalar ta’sirini cheklashi, boshqaruv mexanizmlari yetarlicha samarali bo‘lmagan sharoitda esa ularning tarqalish ko‘lamini kengaytirishi mumkin.

Ushbu mexanizmlarni baholashda institutsional rivojlanishning “ikki tomonlama ta’sir” xususiyati alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, institutsional investorlar — pensiya jamg‘armalari, sug‘urta kompaniyalari va investitsiya fondlari — uzoq muddatli talabni shakllantiradi hamda korporativ obligatsiyalar bozorini qo‘llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, ularning investitsiya portfellari bir xil aktivlarga haddan tashqari yo‘naltirilgan sharoitda ommaviy qayta baholash va majburiy sotuvlar natijasida narx tebranishlari kuchayishi mumkin. Demak, investorlar sonining ko‘payishi bilan bir qatorda, ularning investitsiya muddatlari, strategiyalari, riskka moyilligi va aktivlar tarkibi bo‘yicha xilma-xilligi ham baholanishi lozim. Shuningdek, davlat qimmatli qog‘ozlarining likvid bozori foiz stavkalari uchun mezon bo‘lib xizmat qiladigan daromadlilik egri chizig‘ini shakllantiradi. Biroq davlat qarzi ustunlik qiladigan va xususiy emitentlar uchun bozor imkoniyatlari cheklangan sharoitda kapitalning real sektorga yo‘naltirilishi sustlashishi mumkin (1-jadval).

1-jadval

Qimmatli qog‘ozlar bozori institutsional rivojlanishining moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sishga ta’sir kanallari[1]

Institutsional omil	Barqarorlikka ijobiy ta’sir	Ehtimoliy xatar	Iqtisodiy o‘sish bilan bog‘liqlik
Huquqiy himoya va oshkoralik	Ishonch va narx signallari yaxshilanadi	Formal talablarning sust ijrosi	Kapital qiymati pasayib, investitsiya rag‘batlanadi

1 Muallif ishlanmasi.

Ikkilamchi bozor likvidligi	Aktivlarni sotish va riskni taqsimlash osonlashadi	Stressda likvidlikning qurishi	Uzoq muddatli emissiyalarga talab oshadi
Investorlar bazasi xilma-xilligi	Risklar ko‘proq subyektlar o‘rtasida taqsimlanadi	Portfel strategiyalarining bir xillashuvi	Jamg‘armalar real investitsiyaga yo‘naltiriladi
Korporativ boshqaruv	Agentlik xarajatlari va suiiste’mol kamayadi	Nominal, amalda samarasiz nazorat	Resurslardan foydalanish unumdorligi oshadi
Kliring, depozitariy va hisob-kitob	Operatsion va hisob-kitob xatarlari kamayadi	Markazlashgan infratuzilma uzilishi	Bitim xarajatlari pasayadi
Prudensial va bozor nazorati	Leverage va manipulyatsiya cheklanadi	Ortiqcha cheklov bozorni toraytiradi	Barqaror moliyalashtirish muhiti yuzaga keladi

1-jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, institutsional rivojlanishning har bir elementi bir vaqtning o‘zida samaradorlikni oshiruvchi va xatarlarni yuzaga keltiruvchi mexanizmlarga ega. Huquqiy himoya hamda axborot oshkoraligi bozor ishtirokchilarining kelajakdagi pul oqimlari to‘g‘risidagi noaniqligini kamaytirib, talab etiladigan risk mukofotini pasaytiradi. Natijada emitentlar kapitalni nisbatan qulay shartlarda jalb etishi, investorlar esa qarorlarini yanada aniqroq ma’lumotlarga asoslash imkoniyatiga ega bo‘lishi mumkin. Biroq axborotning e’lon qilinishi uning haqqoniyligini yoki investorlarga teng darajada yetib borishini o‘z-o‘zidan kafolatlamaydi. Shu sababli mustaqil audit, ma’lumotlarning solishtiriluvchanligi, manfaatlar to‘qnashuvini oshkor etish va javobgarlik mexanizmlari institutsional rivojlanishning ajralmas qismidir. La Porta va boshqalar (1998) ta’kidlagan huquqiy muhit va moliyaviy rivojlanish o‘rtasidagi aloqadorlik aynan investorlar ishonchi va moliyalashtirish shartlari orqali iqtisodiy natijalarga ta’sir ko‘rsatadi.

Likvidlikning iqtisodiy ahamiyati ham ikki tomonlama tavsiflanadi. Ikkilamchi bozorda qimmatli qog‘ozlarni maqbul tranzaksiya xarajatlari bilan sotish imkoniyati mavjud bo‘lsa, investor uzoq muddatli aktivni saqlash bilan bog‘liq noaniqlikni pastroq baholaydi va birlamchi emissiyalarga talab kuchayadi. Bu korxonalar uchun investitsiya loyihalarini moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayni paytda likvidlik faqat odatiy bozor sharoitida yuqori bo‘lib, moliyaviy stress davrida keskin pasaysa, qisqa muddatli investorlarning ommaviy sotuvlari narxlar pasayishini tezlashtirishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, bozor barqarorligini faqat savdo hajmi bilan emas, balki likvidlik chuqurligi, bid–ask spredi, buyurtmalar konsentratsiyasi, narxlarning savdo hajmiga sezgirligi va stress holatidagi savdo uzluksizligi bilan baholash maqsadga muvofiq. Bozor mikrostrukturasi, savdolarni to‘xtatish qoidalari va hisob-kitob kafolatlari aynan shunday sharoitda muhim institutsional himoya vazifasini bajaradi.

Iqtisodiy o‘sish bilan bog‘liqlikni tahlil qilishda kapital hajmidan ko‘ra uning taqsimlanish sifati ustuvor o‘rin tutadi. Schumpeter (1934) moliyaviy vositachilikning innovatsiyalarni moliyalashtirishdagi rolini asoslagan bo‘lsa, Rajan va Zingales (1998) moliyaviy rivojlanish tashqi moliyalashtirishga ko‘proq bog‘liq tarmoqlarning o‘sishi bilan qanday bog‘liqligini ko‘rsatgan. Mazkur g‘oyalardan kelib chiqib, qimmatli qog‘ozlar bozorining institutsional rivojlanishi iqtisodiy o‘sishga uch yo‘nalish orqali ta’sir ko‘rsatadi: birinchidan, jamg‘armalar samarali korxonalar va loyihalarga yo‘naltiriladi; ikkinchidan, korxonalar kapital tarkibini moslashtirib, uzoq muddatli investitsiyalar va innovatsiyalarga mablag‘ ajratadi; uchinchidan, korporativ boshqaruvning yaxshilanishi investitsiya resurslaridan foydalanish unumdorligini oshiradi. Biroq aktivlar narxining spekulyativ ko‘tarilishi, moliyaviy resurslarning samaradorligi past emitentlarda jamlanishi yoki investorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarining yetarlicha rivojlanmaganligi bozor chuqurlashuvining iqtisodiy samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shunday ekan, bozor kapitallashuvining o‘sishi yalpi ichki mahsulotning barqaror o‘sishi bilan tenglashtirilmasligi kerak.

Moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sish o‘rtasida qayta aloqa mavjud: barqaror moliya tizimi uzoq muddatli investitsiyalarni rag‘batlantiradi, iqtisodiy faollikning kengayishi esa emitentlar daromadlari va investitsiya vositalariga talabni oshirishi mumkin. Biroq kredit va qimmatli qog‘ozlar bozorlarida aktivlar narxlari haddan tashqari tez ko‘tarilgan davrda qisqa muddatli o‘sish keyingi beqarorlik uchun sharoit yaratishi ehtimoli ham mavjud. Shu bois institutsional rivojlanishni baholashda makroprudensial yondashuv zarur: banklar va nobank moliya institutlarining o‘zaro ekspozitsiyalari, garov sifatida qo‘llaniladigan qimmatli qog‘ozlar, qarz yelkasi, investitsiya fondlarining likvidlik transformatsiyasi va bozor konsentratsiyasi muntazam kuzatilishi lozim. Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Moliyaviy barqarorlik kengashi tahlillarida nobank moliyaviy vositachilikdagi zaifliklar va bozor likvidligi bilan bog‘liq xatarlarning ahamiyati alohida qayd etilgan (IMF, 2024; FSB, 2024).

O‘zbekiston kabi kapital bozori chuqurlashib borayotgan iqtisodiyotlar uchun ushbu xulosalarning amaliy ahamiyati institutsional islohotlar ketma-ketligini to‘g‘ri belgilashda namoyon bo‘ladi. Dastlab mulk huquqlari va investorlar manfaatlarini himoya qilish, axborot oshkoraligi, audit, depozitariy hisobini yuritish va hisob-kitob tizimining ishonchliligini mustahkamlash, keyinchalik esa bozor instrumentlari va ishtirokchilari doirasini kengaytirish barqaror rivojlanishga xizmat qilishi mumkin. Emitentlar bazasining torligi, aksiyalarning erkin

muomaladagi ulushi pastligi va savdolar konsentratsiyasining yuqoriligi kabi ehtimoliy tarkibiy cheklovlar alohida diagnostik tahlil orqali tekshirilishi zarur. Mazkur maqolada bunday ko‘rsatkichlarning O‘zbekiston bo‘yicha amaldagi qiymatlari o‘lchanmagan. Kelgusidagi empirik tadqiqotlarda bozor kapitallashuvining YAIMga nisbati, savdo aylanmasi koeffitsiyenti, korporativ obligatsiyalar hajmining YAIMga nisbati, erkin muomaladagi aksiyalar ulushi, investorlar diversifikatsiyasi indeksi va korporativ oshkoralik baholarini birgalikda qo‘llash maqsadga muvofiq. Moliyaviy barqarorlik natijalarini esa narxlar o‘zgaruvchanligi, likvidlik spredi, bank va nobank moliya institutlarining ekspozitsiyalari hamda stress sharoitidagi bozor faoliyatining uzluksizligi orqali baholash mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot qimmatli qog‘ozlar bozorining institutsional rivojlanishi moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o‘sishga ko‘p kanalli, shartli va ayrim holatlarda qarama-qarshi yo‘nalishlarda ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi. Bozorning moliyaviy barqarorlikka qo‘shadigan hissasi emissiyalar hajmi yoki kapitallashuv ko‘rsatkichining o‘sishi bilan emas, balki investorlar huquqlarining amaliy himoyasi, korporativ boshqaruvning natijadorligi, likvidlik sifati, investorlar tarkibining xilma-xilligi va bozor infratuzilmasining shoklarga chidamliligi bilan belgilanadi. Institutsional muhit samarali bo‘lgan sharoitda kapital bozori bank moliyalashtirishini to‘ldiradi, korxonalar uchun uzoq muddatli moliyaviy resurslar manbalarini kengaytiradi, investitsiya tanlovining axborot asosini yaxshilaydi va kapitalning samarali tarmoqlarga yo‘naltirilishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, yuqori darajadagi konsentratsiya, nazorat mexanizmlarining yetarlicha rivojlanmaganligi, spekulyativ narx shakllanishi va stress sharoitida likvidlikning keskin qisqarishi iqtisodiy o‘sish uchun yaratilgan moliyaviy imkoniyatlarning tizimli zaifliklarga aylanishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Shuning uchun institutsional siyosatning asosiy maqsadi bozor hajmini har qanday sharoitda oshirish emas, balki uning iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlash funksiyasini moliyaviy tizimning chidamliligi bilan uyg‘unlashtirishdan iborat bo‘lishi lozim. Amaliy jihatdan kapital bozorini rivojlantirish strategiyasi doirasida huquqiy va axborot infratuzilmasini mustahkamlash, erkin muomaladagi qimmatli qog‘ozlar ulushini oshirish, uzoq muddatli institutsional investorlar bazasini diversifikatsiya qilish, korporativ obligatsiyalar va davlat qimmatli qog‘ozlari segmentlari o‘rtasida muvozanatni ta’minlash, bozor manipulyatsiyasining oldini olishga qaratilgan nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va hisob-kitob tizimining uzluksizligini ta’minlash ustuvor yo‘nalishlar sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin.

Ilmiy nuqtayi nazardan, keyingi izlanishlarda institutsional sifat, bozor chuqurligi va moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi nochiziqli bog‘liqlikni panel regressiya, chegaraviy ta’sir va stress-test usullari yordamida tekshirish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv qimmatli qog‘ozlar bozori rivojlanishi qaysi sharoitlarda iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishi va qaysi sharoitlarda tizimli risklarni kuchaytirishini empirik jihatdan aniqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Beck T., Levine R. Stock Markets, Banks, and Growth: Panel Evidence / T. Beck, R. Levine // Journal of Banking & Finance. – 2004. – Vol. 28, № 3. – P. 423–442.
2. Beck T., Levine R., Loayza N. Finance and the Sources of Growth / T. Beck, R. Levine, N. Loayza // Journal of Financial Economics. – 2000. – Vol. 58, № 1–2. – P. 261–300.
3. Demirgüç-Kunt A., Levine R. (eds.). Financial Structure and Economic Growth: A Cross-Country Comparison of Banks, Markets, and Development / ed. by A. Demirgüç-Kunt, R. Levine. – Cambridge, MA: MIT Press, 2001.
4. Financial Stability Board (FSB). Global Monitoring Report on Non-Bank Financial Intermediation 2024. – Basel: Financial Stability Board, 2024.
5. International Monetary Fund (IMF). Global Financial Stability Report: The Last Mile: Financial Vulnerabilities and Risks. – Washington, DC: International Monetary Fund, 2024.
6. King R. G., Levine R. Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right / R. G. King, R. Levine // The Quarterly Journal of Economics. – 1993. – Vol. 108, № 3. – P. 717–737.
7. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. W. Law and Finance / R. La Porta, F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer, R. W. Vishny // Journal of Political Economy. – 1998. – Vol. 106, № 6. – P. 1113–1155.
8. Levine R. Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda / R. Levine // Journal of Economic Literature. – 1997. – Vol. 35, № 2. – P. 688–726.
9. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence / R. Levine // Handbook of Economic Growth / ed. by P. Aghion, S. N. Durlauf. – Amsterdam: Elsevier, 2005. – Vol. 1A. – P. 865–934.
10. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance / D. C. North. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
11. Rajan R. G., Zingales L. Financial Dependence and Growth / R. G. Rajan, L. Zingales // American Economic Review.

– 1998. – Vol. 88, № 3. – P. 559–586.
12. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development / J. A. Schumpeter. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.
13. Stiglitz J. E., Weiss A. Credit Rationing in Markets with Imperfect Information / J. E. Stiglitz, A. Weiss // American Economic Review. – 1981. – Vol. 71, № 3. – P. 393–410.
14. World Bank. Global Financial Development Report 2013: Rethinking the Role of the State in Finance. – Washington, DC: World Bank, 2013.
15. Yartey C. A. The Determinants of Stock Market Development in Emerging Economies: Is South Africa Different? / C. A. Yartey // IMF Working Paper. – 2008. – № WP/08/32. – Washington, DC: International Monetary Fund.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**


+998 93 718 40 07

https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal

t.me/yait_2100